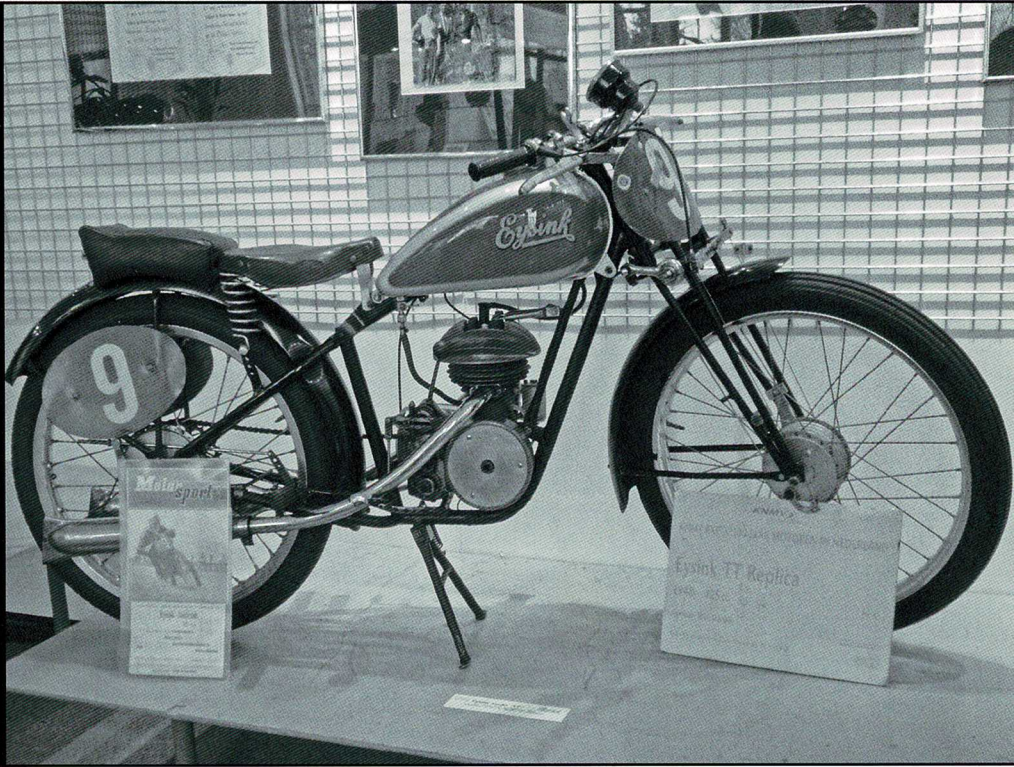

32e JAARGANG nr. 4 - lente 2012

V
A
N

ZOYS

T
O
T

SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING
"SOEST - SOESTERBERG"

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

Bestuur:

Voorzitter	:	Wim de Kam a.i.,	Emmalaan 3 wpdekam@ziggo.nl	035-5880048
Secretaris	:	Wim Peters a.i	p.a. Steenhoffstraat 46 info@hvsoest.nl	035-6017790
Penningmeester	:	Patrick Kuijpers,	Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	035-6013060
Overige leden	:	Ton Hartman,	Birkstraat 109 ton.hartman@telfort.nl	035-6025031
		Mevr.Hanneke Roskam,	Disselboom 58 hanneke@roskam.nu	035-6018750
		Frans Stokhof de Jong,	Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	035-6090833
		Chris Uyland,	van Lenneplaan 5c cuyland@xs4all.nl	035-6013639

INHOUDSOPGAVE LENTENUMMER 2012

pag.

1	Eysink - Van fiets tot motorfiets	1
2	Vluchteling op de vlucht	7
3	Herdenkingscultuur	12
4	Bespiegelingen over de familie Hilhorst aan de hand van de familiewapens	14
5	Over koetjes en kalfjes	22
6	De Club van historische fietsen en fietsers	27

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg

OMSLAGFOTO : De 125 cc klasse motor met nr. 9 waarmee de Soester Dick Renooij op 26 juni 1948 de TT van Assen won. (foto M. Routers)

Eysink – Van fiets tot motorfiets

Wim de Kam

DICK EYSINK

In het Museum Oud Soest is op dit moment een expositie te bezichtigen gewijd aan de bromfietsfabriek van Eysink, die gevestigd was aan de Bartolottilaan in Soest. De expositie duurt tot en met 13 mei 2012 en is voor ons aanleiding de ontwikkeling van dit bedrijf en van de (brom)fiets in breder historisch perspectief te belichten. Daarbij wordt vooral gebruik gemaakt van het fraaie boek *'Eysink, van fiets tot motorfiets'* van Vincent van de Venne, dat verscheen in 2001.¹⁾ Uit deze en andere bronnen²⁾ blijkt dat het begin van de ontwikkeling van de fiets dateert uit het eerste kwart van de 19^e eeuw. In Duitsland werd toen een loopfiets (later genoemd de draisine) geconstrueerd. In 1861 (bijna een halve eeuw later) ontwierp de Fransman Michaux een fiets met trappers aan de as van het voorwiel. Na de expositie op de wereldtentoonstelling in Parijs in 1867 volgde een grote verbreiding van de vélocipedes in Europa.

De eerste rijwielen die door Nederlandse ambachtslieden in kleine aantallen werden gemaakt waren gebaseerd op het ontwerp van Michaux. Rond 1868 werden de eerste exemplaren hiervan in Nederland bereden. De eerste fabrieken in Nederland waar fietsen werden gemaakt ontstonden ook rond die tijd. De fietsen werden aanvankelijk in hoofdzaak voor sportieve doeleinden gekocht. In dezelfde tijd is ook de sport van het wielrennen ontstaan³⁾ Een sport voor de elite want deze fietsen werden voornamelijk door jongens bereden afkomstig uit welgestelde families. Of in de jaren zeventig van de 19^e eeuw ook in Soest en omgeving al een welgestelde fietsgebruiker kon worden waargenomen weten we niet. Wel is het waarschijnlijk dat dit het geval was en in ieder geval was dit zo in het daarop volgende decennium. In dat decennium werd de opblaasbare rubberband uitgevonden door de Brit John Dunlop⁴⁾ In die tijd ontstond ook de fiets met twee wielen van gelijke afmeting, waarvan de aandrijving via de trappers en met behulp van een ketting of cardan op het achterwiel plaatsvond (de zogenaamde 'safety'). De hoge bi werd niet direct van de markt verdreven maar moest geleidelijk toch plaatsmaken voor de veilige fiets. Bovendien nam de belangstelling voor de fiets in dat decennium toe uit andere dan sportieve overwegingen. De fiets werd gebruikt ter ondersteuning van de beroepsuitoefening (door b.v. artsen en middenstanders).

De toenemende vraag naar fietsen was de ondernemer D.H.Eysink te Amersfoort niet ontgaan. In 1886 begon deze ondernemer aan de Heiligerbergweg in Amersfoort een machinefabriek (stoommachines en stoomwerktuigen). Echter spoedig werd ook de productie en verkoop van fietsen ter hand genomen en in de jaren negentig van de 19^e eeuw overvleugelde de productie daarvan die van de machines. In 1896/1897 werd besloten tot de bouw van een nieuwe fabriek aan de Arnhemseweg. Er trad een nieuwe generatie aan.

Nadat Dirk Eysink (de oprichter van de onderneming) zich terugtrok uit de firma volgden zijn zonen hem op. Die zonen hadden overigens voor die tijd al deelgenomen aan wedstrijden op de fiets en mede daardoor het gebruik van de fiets gepromoot. De oudste zoon August Eysink werd de belangrijkste directeur en trouwde met Gasina van Altena (uit een familie die zich ook bezig hield met de productie van fietsen). Het echtpaar kreeg 3 kinderen waarvan de zoon Derk Henry Eysink (Dick), geboren in 1907, later zijn vader zou opvolgen en nog weer later een bromfietsfabriek in Soest zou vestigen.

Merk RENATA

De toenemende populariteit van de fiets in de laatste decennia van de 19^e eeuw uitte zich ook in een groot aantal fietstochten en wielervedstrijden dat werd georganiseerd. In tal van plaatsen werden wielerverenigingen opgericht en in een behoorlijk aantal plaatsen werd ook een wielerveeniging aangelegd. In de buurgemeente Baarn werd in 1897 een wielerveeniging geopend die lag in het Wilhelminapark, de villawijk ten noordwesten van het station. Die baan is slechts enkele jaren in gebruik geweest en in 1902 weer afgebroken. De aanleg van deze wielerveeniging was dus tientallen jaren eerder dan de wielerveeniging die in de jaren dertig in Soest werd aangelegd aan de Koninginnelaan in Soest met als gebruiker de befaamde club "Hard gaat-ie". De vele fietstochten en wielervedstrijden die rond de eeuwwisseling werden georganiseerd zullen ongetwijfeld ook over Soester grondgebied zijn gegaan. In ieder geval gold dat voor de wedstrijd over 10 km op de straatweg Amersfoort-Utrecht in 1898 waaraan diverse militaire wielerverenigingen deelnamen. In militaire kringen had men al spoedig de voordelen van het rijwiel onderkend. In de jaren 1898-1900 schreef het ministerie van oorlog lokale wedstrijden uit voor alle infanteriekorpsen. Zo kwamen in februari 1900 soldaten en onderofficieren in veldtenue uit in een wedstrijd over dertig kilometer en een hinderniswedstijd van 25 á 30 km, waarbij men slecht berijdbare wegen in de omgeving van Amersfoort opzocht. Daarvan waren er in die tijd in Soest ook wel enkele.

Terug naar Eysink. We hebben al vermeld dat deze firma goed inspeelde op de toenemende vraag naar fietsen. Maar er was nog een ontwikkeling die van grote invloed was op deze fabriek, namelijk de komst van gemotoriseerde voertuigen. De fabricage van auto's door Eysink heeft nadat in 1897 de eerste auto met benzinemotor door deze fabriek zou worden gemaakt, niet zo lang geduurd en was ook niet zo omvangrijk, hoewel later met meer succes een tweede poging werd gedaan die duurde tot 1920. Een exemplaar van een Eysink auto die het heeft overleefd is nog te bezichtigen in het Louwmanmuseum in Den Haag.

In plaats van met auto's trad Eysink met motorfietsen op de voorgrond. Rond 1900 verschenen de eerste motorfietsen van Eysink op de markt. De fabriek moest al spoedig worden uitgebreid. Eind 1904 behoorde Eysink samen met Van Altena en Simplex tot de

drie belangrijkste fabrieksmerken van motorfietsen in Nederland. In het daarop volgende decennium maakte de fabriek een grote groei door. Dat gold zowel voor fietsen als motorfietsen. Door deel te nemen aan wedstrijden werden de (motor)rijwielen onder de aandacht van het publiek gebracht. Eén van de mensen die op de Eysinkfiets aan wedstrijden deelnam was de Soester Volkert ten Haaf (zie kader). Zijn Eysinkfiets is bewaard gebleven en in de expositie in het museum te bezichtigen (in bruikleen van Flehite). Daarnaast werden motorfietsen gemaakt speciaal vervaardigd voor militair gebruik.

Volkert ten Haaf (1890-1977)

Op 25 juni 2011 werd als eerbetoon aan het legendarische lid van de wielervereniging Tempo, Vok ten Haag, de Vier Paleizentocht gefietst door zo'n twintig leden van deze wielervereniging.* Dat was niet het eerste eerbetoon aan deze Soester, want in 1972 was hij door Tempo gehuldigd vanwege zijn 60-jarige wielervedstee. Zijn activiteiten als wielrijder waren toen van langere duur dan het bestaan van de vereniging die in 1950 is opgericht en waaraan we eerder in dit blad een artikel hebben gewijd*. Fok ten Haaf, die jarenlang een schildersbedrijfje had aan de Lange Brinkweg, stapte voor het eerst op de toerfiets in 1912 toen de toenmalige Amersfoortse vereniging De Volharding een toerit had georganiseerd. Daarna heeft hij ontelbare kilometers afgelegd en talloze wedstrijden gewonnen. Zijn prijzenkast puilt dan ook uit. Nu zijn Eysinkfiets ten toon is gesteld in het museum Oud Soest is dat een mooi moment om even stil te staan bij deze eenvoudige, maar door zijn prestaties toch monumentale Soester.

*Soest Nu 22 juni 2012 (artikel van Hans Kruijswijk)

* * Zie Van Zoys tot Soest, 28^e jaargang nr.1, zomer 2007

Tot 1924 – met een kleine onderbreking wegens de oorlog – bleef de productie en verkoop in Nederland van motorrijwielen voorspoedig verlopen. Daarna veranderde de situatie en moest Eysink de bakens verzetten. De nadruk werd toen steeds meer gelegd op de verkoop van onderdelen en reparatiewerkzaamheden. Wel kon nog flink worden geleverd aan het departement van oorlog waarbij Dick Eysink (de zoon van de directeur) als testrijder proefritten maakte op de Leusderheide. Deze Dick Eysink vertegenwoordigde de fabriek ook tijdens wedstrijden en met veel succes. Later vertegenwoordigde ook de

Soester Dick Renooij (zie kader) de fabriek. In de jaren dertig ging men zich steeds meer toeleggen op de markt voor fietsen met hulpmotor en lichtere motorfietsen. Het onderdeel van het bedrijf gericht op de fabricage van lichte motorfietsen werd geleid

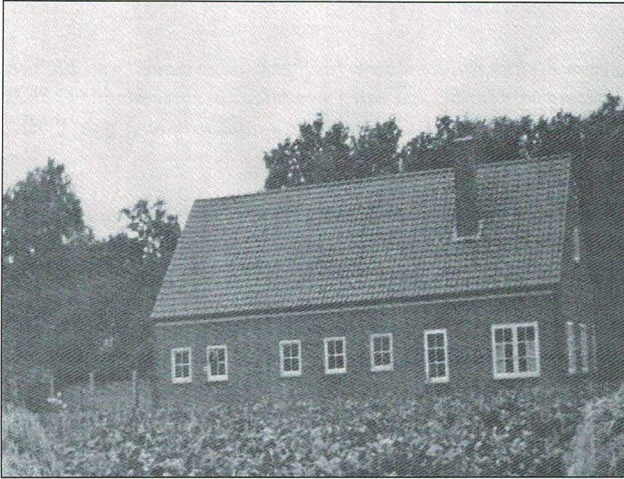
Dick (Dirk) Renooij,

Dick Renooij (1908-1983) was een laatbloeier die zich pas op 26 jarige leeftijd interesseerde voor de motorsport. In 1934 maakte hij kennis met de zogenaamde terreinritten. Het duurde echter tot 1936 alvorens hij voor het eerst aan een officiële wedstrijd deelnam. Dat gebeurde in de terreinraces in Norg waar hij, als allerlaatste, over de finish kwam. In 1937 schreef hij voor het eerst een wedstrijd op zijn naam. Halverwege 1937 trad hij als vertegenwoordiger in dienst bij de Eysinkfabriek. Dick Eysink, zelf een talentvolle terreinrijder, kreeg in Dick Renooij een goede opvolger. Vanaf 1939 deed Renooij ook mee aan wegraces. In augustus 1939 eindigde hij als tweede in Zandvoort. Na de tweede wereldoorlog won hij op 18 augustus 1946 aan het stuur van een 125cc Eysink de eerste naoorlogse wegraces in Zandvoort. In 1947 tot en met 1949 werd hij Nederlands kampioen 125 cc wegraces. Een hoogtepunt in zijn carrière was echter het winnen van de TT van Assen op 26 juni 1948 in de 125 cc klasse. Ook aan latere TT races deed hij mee maar de eerste plaats was niet meer voor hem weggelegd.

*De gegevens zijn ontleend aan het boek "Adel in het zadel- 100 jaar motorsport in België en Nederland" van Frans Geurts,

door Dick Eysink. In 1940 werd hij benoemd tot adjunct-directeur en enkele jaren later tot directeur. Zijn specialiteit lag bij de technische ontwikkeling en productie. Minder bedreven was hij in het (financiële en commerciële) management, terwijl uit financieel-economische overwegingen een reorganisatie dringend noodzakelijk was. De opvolging verliep dan ook niet gladjes. Dick Eysink moest terugtreden als directeur. Wellicht dat in die periode Piet Tensen, een vriend van Dick Eysink hem voorstelde om samen met hem na de oorlog motorfietsen te gaan maken in Soest. Die stap werd niet gemaakt want in 1946 werd Dick Eysink gevraagd om weer als directeur aan de slag te gaan. In de jaren die volgden was er in 1948 een sportief hoogtepunt. Op 26 juni 1948 won de Soester Dick Renooij (zie kader) de TT van Assen in de 125 cc klasse.

In commercieel en financieel opzicht ging het na de oorlog minder. Er was onvoldoende geld en basis om nieuwe commerciële succesvolle activiteiten te ontplooiën. In de jaren 1950 en 1951 werd verlies geleden. Er ontstonden verschillen van mening over de te volgen strategie om er weer bovenop te komen. Dick Eysink nam in september 1952 ontslag als directeur. Niet lang daarna werd surseance van betaling aangevraagd. Na een faillissement werd het bedrijf heropgericht als Amersfoortse Rijwiel Industrie, maar in 1956 sloot het bedrijf in Amersfoort definitief de poorten.

De schuur van Van de Brandeler aan de Bartolottilaan

Soest. Van dit onderkomen verhuisde hij een poosje later naar een werkplaats van Jhr. CH. van den Brandeler achter het adres Bartolottilaan 9.

Inmiddels was naast de fabricage van tandems ook de productie van brommers ter hand genomen. De zaak floreerde met als hoogtepunt de jaren 1963-1968. De werkplaats, die hij van Van den Brandeler had gehuurd was inmiddels uitgebreid dankzij een zogenaamde tijdelijke vergunning voor vijf jaar. Na afloop van die termijn werd de vergunning nog een keer verlengd met vijf jaar en vervolgens verloor de gemeente het tijdelijke karakter uit het oog en was niet in staat om de uitbreiding die in strijd was met het bestemmingsplan ongedaan te maken.⁵⁾

De naam Renata verdween en de naam Eysink kwam in 1959 weer terug als merknaam. Het bedrijf was inmiddels gefuseerd met het bromfietsfabriekje Victoria dat aan de Laanstraat was gevestigd. De heer N.S. Zwiep afkomstig uit dat fabriekje werd de compagnon van Dick Eysink. Hoewel dankzij de productie van de 'boodschappenbrommer' of 'damesbrommer' de productie van bromfietsen in de tweede helft van de jaren zestig nog redelijk op niveau kon worden gehouden, diende zich de maatschappelijke ontwikkeling aan van de kleine boodschappenauto als een comfortabel alternatief. De resterende markt voor bromfietsen werd steeds meer beheerst door buitenlandse merken. De zoon van Dick Eysink, ook Dick geheten, wilde zijn toekomst niet afhankelijk maken van de fabricage en verkoop van het merk Eysink. Hoewel het bedrijf nog rendabel was werd in 1971 besloten het te beëindigen. Hoewel Dick Eysink als adviseur nog even betrokken is geweest bij het bedrijf Tweewieler Import Nederland BV, afgekort TWIN is dit slechts van korte duur geweest. Dick Eysink overleed op 25 april 1997 op de leeftijd van 90 jaar. De schuur aan de Bartolottilaan is inmiddels afgebroken. Wat blijft is de herinnering aan een ondernemersgeslacht en de daaraan gerelateerde sportieve prestaties.

Dick Eysink, die in 1952 ontslag had genomen was in 1940 in Soest komen wonen aan de Bartolottilaan (nr.21), begon vanuit de garage naast zijn woning een eigen bedrijf. Aanvankelijk richtte hij zich vooral op de fabricage van tandems. Als merknaam gebruikte hij Renata. De fabricage verliep succesvol. De behuizing werd te klein en de werkplaats werd verhuisd naar een afgescheiden ruimte in de busgarage van de fa. Tensen aan de Birkstraat in

Noten:

1. *In 2001 werd in het museum Flehite een tentoonstelling gehouden gewijd aan Flehite. Mede n.a.v. die tentoonstelling wijdde dhr. Jan van Steendelaar in zijn bekende rubriek 'Van heidehut tot residence' in de Soester Courant een aantal artikelen aan Eysink (St.Crt. 25-7-2001 en St.Crt. 8-8-2001.*
2. *In het Historisch Jaarboek voor Amersfoort en omstreken 2011 is een mooi artikel opgenomen van Addy Schuurman gewijd aan de sociaal-economische geschiedenis van de wielersport. Dat is overigens een ingekorte versie van een groter artikel dat (met uitgebreide bronvermelding) is in te zien op het Archief Eemland*
3. *Zie het boek G.J.M.Hogenkamp, Een halve eeuw wielersport, 1867-1917*
4. *Mede als gevolg van deze uitvinding schoot de mondiale vraag naar rubber omhoog. Dat leidde tot koloniale uitbuiting van Congo waarbij afschuwelijke wreedheden (mishandeling en moorden op grote schaal) onder verantwoordelijkheid van koning Leopold II (privé-bezitter van Congo destijds) werden begaan. Zie daarvoor o.a. het prachtige boek 'Congo' van David van Reybrouck.*
5. *Het daarop betrekking hebbende dossier bevindt zich in het gemeente-archief van Soest, inventaris 1929-1975 nr.3432*

Vluchteling op de vlucht.

Piet van Elteren

Bij mijn zoektocht in het Gemeentearchief van Soest naar gegevens over het wel een wee van Belgische vluchtelingen en geïnterneerden in onze gemeente tijdens de Eerste Wereldoorlog, stuitte ik op een brief met de volgende inhoud:

Aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binn. Zaken

Soest, 17 Februari 1914

*Onderwerp: Belgische vluchtelingen
Ongewenschte elementen*

Ik heb de eer Uwe Excellentie beleeft te verzoeken, mij te willen machtigen om den alhier sedert 7 November 1914 verblijvende Belgische uitgewekene Francois Marinus Devernay over te plaatsen naar een door U aan te wijzen vluchtelingenoord, aangezien reeds meermalen is gebleken, dat hij tot de ongewenschte elementen behoort.

Reeds eenige malen werd hij van diefstal verdacht en heden is hij op diefstal betrapt, terwijl hij kleine kinderen op straat mishandelt. Niet tegenstaande ik hem persoonlijk heb gewaarschuwd, dat hij zich beter moet gedragen, blijft zijn gedrag slecht.

Hij is geboren te Rotterdam den 8^e April 1897 en woont te Antwerpen Zerkstraat No 2.

*De Burgemeester van Soest
w.g de Beaufort*

Het betrof hier het verzoek van de Soester burgemeester de Beaufort tot aanhouding en overplaatsing van de Belgische vluchteling François Marinus De Verney. Deze zou zich, blijkens de inhoud van bovenstaand schrijven, verschillende malen in het openbaar hebben misdragen en de Soester gemeente wenste hem als ongewenste persoon laten overbrengen naar het Drentse Veenhuizen. Voor de meeste Nederlanders een oord met een nogal ongunstige klank.

Op zich is een geval als dit geen aanleiding om er een artikel aan te wijden, maar bij het doornemen van de documenten betreffende deze affaire bekwam mij een gevoel van medelijden. Wat was namelijk het geval; bij het zien van de geboortedatum van François bleek het te gaan om een jongeman van nog maar zeventien jaar. Het is dan ook best voor te stellen dat hij niet zo goed kon omgaan met het feit dat hij zo ver van huis en van zijn ouders zijn dagen moest slijten. Misschien was dat mede de oorzaak van zijn misdragingen. Toen overplaatsing naar Veenhuizen dreigde, besloot hij dan ook zijn onderkomen in "De Gouden Ploeg" van J. Stalenhoef te ontvluchten om elders een betere toekomst te gaan zoeken.

De Gouden Ploeg omstreeks 1916

Al snel na deze vlucht werd er door de burgemeester van Soest een verzoek tot aanhouding verspreid aan buurgemeenten van Soest met de volgende inhoud:

Aan Burgemeester Amersfoort, Baarn, Hilversum, De Bilt, Zeist, Amsterdam, Rotterdam, Naarden, Bussum, Eemnes, Laren.

Opsporing

De burgemeester van Soest verzoekt opsporing en voor hem geleiding van den voortvluchtige François Marinus Devernay, Belgische uitgewekene, verblijf houdende in deze gemeente. Hij behoort tot de ongewenschte elementen, en zoude daarom naar vluchtelingenkamp Veenhuizen worden overgebracht.

Hij is geboren te Rotterdam 8^e April 1897.

Het signalement luidt als volgt:

Klein van gestalte.

Haar donkerblond, het haar heeft hij met een lok over het voorhoofd gekampt.

Oogen grijs-blauw, linker oog scheel.

Kleur bleek.

Uiterlijk ongunstig.

De Burgemeester voornoemd.

Soest, 26 Febr. '15

Zo te zien aan zijn signalement was deze jongen niet moeders mooiste, maar dit terzijde. Al spoedig kwam er een reactie op bovenstaande brief en wel van de burgemeester van De Bilt:

De Bilt, den 27 Februari 1915
Onderwerp: Vluchteling

Naar aanleiding van Uw verzoek tot opsporing van den Belgische vluchteling François Marinus De Verney, dato gisterenavond door mij ontvangen, deel ik U mede dat genoemde persoon die tegelijk met deze voor U wordt geleid heden nacht alhier werd aangetroffen zooals U uit nevengeaand rapport zal blijken.

Genoemde persoon maakte alhier geen ongunstigen indruk, maar toonde zich zeer bevreesd voor de mededeeling hem gedaan door Uwen veldwachter van den Berg, dat hij naar Veenhuizen zou worden overgebracht.

De Burgemeester

Uiteraard werd er van de aanhouding van de vluchteling een proces verbaal gemaakt:

Gemeentepolitie de Bilt
Rapport aanhouding van
Belgische vluchteling gen.
De Verney verblijvende te
Soest.
De Bilt, 27 Februari 1915

De ondergeteekenden
Jan van der Oest,
gemeenteveldwachter te
de Bilt, tevens onbezoldigd
rijksveldwachter en Reinier
Arie van Muijden, agent van
politie te de Bilt, tevens
buitengewoon veldwachter,
verklaren dat zij op Zaterdag
den 27 Februari 1900 en vijftien,
des voormiddags omstreeks 1 ½
uur op den Utrechtscheweg te
de Bilt, twee personen
aantroffen, die beiden gezeten
op één rijwiel, daarmede reden
in de richting Utrecht.

De Bilt, den 27 Februari 1915

No. 49^D

ONDERWERP:
Vluchteling

GETAL BIJLAGEN:
1

Naar aanleiding van Uw verzoek tot opsporing van den Belgische vluchteling François Marinus De Verney, dato gisterenavond door mij ontvangen, deel ik U mede dat genoemde persoon die tegelijk met deze voor U wordt geleid heden nacht alhier werd aangetroffen zooals U uit nevengeaand rapport zal blijken. Genoemde persoon maakte alhier geen ongunstigen indruk, maar toonde zich zeer bevreesd voor de mededeeling hem gedaan door Uwen veldwachter van den Berg, dat hij naar Veenhuizen zou worden overgebracht.

De Burgemeester
J. van der Oest

Aan

den Heer Burgemeester
den Gemeenteraad

Beide personen werden door hun, omrede zij aan het gesprek bemerkte, dat ze met Belgische vluchtelingen hadden te doen, aangehouden en medegenomen naar het politiebureau te de Bilt, aangezien een dier personen geheel overeenkwam met het signalement door den Heer Burgemeester der gemeente Soest toegezonden en een hunner, de bestuurder van genoemd rijwiel, opgaf te zijn Karel Schellekens, geboren te Antwerpen 21 December 1895, van beroep diamantslijper, wonende te Antwerpen, Scholierstraat 7, thans als Belgische vluchteling verblijf houdende te Soest bij J. Stalenhoef.

De tweede persoon, die achterop het rijwiel had gestaan, gaf hun desgevraagd op genaamd te zijn Franciscus Marinus de Verney, geboren te Rotterdam 8 april 1897, van beroep schoenmaker, wonende te Antwerpen, Vleeschhouwerstraat 27, thans als Belgisch vluchteling verblijf houdende te Soest bij J. Stalenhoef, en verklaarde verder voornemens te zijn hedennacht met zijn kameraad voornoemd via Utrecht naar Rotterdam te fietsen, alwaar zijne moeder thans verblijf houdt en dan vandaar via Vlissingen naar Engeland over te steken.

Onmiddellijk daarna hebben zij den inspecteur van politie alhier met de aanhouding in kennis gesteld, die na verhoor van beiden, eerstgenoemde weder met het rijwiel naar Soest liet vertrekken.

F. M. de Verney zal op last van den Heer Burgemeester van de Bilt worden overgebracht en geleid voor den Heer Burgemeester der gemeente Soest, die zijn aanhouding en overbrenging had verzocht. En is hiervan op ambteed opgemaakt en geteekend dit rapport

De Bilt, 27 Februari 1915

w.g. J. v.d. Oest

R. A. van Muijden

Na zijn aanhouding werd François nog diezelfde dag overgebracht naar Veenhuizen waar men, blijkens een brief aan de burgemeester van Soest, over de gang van zaken nou niet echt tevreden was.

Aan den Heer Burgemeester der Gemeente Soest

Veenhuizen 27 Februari 1915

Onderwerp: Belgisch Vluchteling

Ik heb de eer U.E.A. te berichten dat vluchteling De Verney, hier hedenavond per auto, door Uw gemeenteveldwachter van den Berg is aangebracht.

Toen deze den vluchteling zonder meer overgaf aan den rijksveldwachter alhier, werd hem verzocht even te wachten, doch daarop antwoordde hij: "Ik heb geen tijd, anders kom ik te laat aan den trein" en verdween daarop met zijne auto. Dientengevolge niets anders van den aangebrachte wetende dan dat hij in 's ministers machtiging tot opname, "een dief" genoemd wordt en uit Uwe telegrammen dat het hem 2 malen gelukt was te ontvluchten, heb ik hem voorloopig bij de gevangenen geplaatst, in afwachting van nadere inlichtingen.

Was zijn diefstal te bewijzen, dan toch had hij aan de justitie behooren te worden overgeleverd tot berechting zijner zaak.

Is hij hiervan alleen maar "verdacht", dan kan ook ik, hem niet gevangen houden.

Is hij geen "gevangene", dan is het mij niet duidelijk, waarom hij als Belgisch vluchteling, gevangen, naar hier vervoerd is.

Zijn er redenen om zoo iemand te verwijderen, dan zou hij n.m.m. over de grenzen moeten worden gebracht, wanneer hij niet naar een vluchtoord wil.

Zooals hierboven is gezegd, om te kunnen beoordeelen, hoe verder met dezen man, die blijkens een in zijn bezit zijnd extract geboorteregister den 8ste April 1897 te Rotterdam is geboren, verzoek ik

de gevraagde inlichtingen te mogen ontvangen.

De Regeerings Commissaris

w.g. Drijber

Op dit schrijven volgt er per omgaande een antwoord van de burgemeester van Soest:

*Den Heer Regeerings Commissaris
van het Vluchtoord te Veenhuizen*

Soest, den 1 Maart 1915

Onderwerp: Belgische vluchteling

In antwoord op Uw schrijven d.d. 27 Februari j.l. heb ik de eer U mede te deelen, dat ik den Minister van Binnenlandsche Zaken machtiging verzocht heb den vluchteling De Verney naar een vluchtelingen kamp te zenden, aangezien hij hinderlijk was voor de omgeving, hij pleegde straatschenderij, nam wel eens wat weg enz. Voor het instellen van een strafvervolging waren echter naar mijne meening zijn vergrijpen niet ernstig genoeg. Als gevangene hoeft hij daarom m.i. niet beschouwd te worden. In hoeverre hij overigens gedwongen kan worden in het vluchtelingen kamp te blijven, staat niet aan mij ter beoordeeling.

De Burgemeester van Soest

Met deze brief komt er een einde aan de bemoeienis van de gemeente Soest over een klein stukje menselijk leed.

Hoe het verder is gegaan met deze Belgische jongeman wordt er in het archief niets gevonden.

Herdenkingscultuur

Wim de Kam

RONDOM DE STILTE
Herdenkingscultuur
in Nederland

ROB VAN GINKEL

Ook dit jaar zijn op 4 mei de slachtoffers van de oorlog herdacht en is op 5 mei de bevrijding gevierd. Op 15 augustus werden de slachtoffers herdacht van de oorlog in het voormalig Ned.Oost Indië. Onlangs is een boek verschenen getiteld 'Rondom de stilte' van de schrijver Rob van Ginkel. Dit boek is verschenen in het kader van het door het ministerie van volksgezondheid, welzijn en sport en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma 'Oorlog, erfgoed en herinnering, een dynamisch perspectief'.

Het boek gaat over de herdenkingscultuur in Nederland. Dat wil zeggen over de rituelen, symbolen en gewoonten waarmee oorlog, bezetting en bevrijding in herinnering worden geroepen, de beeldtaal, inscripties en betekenis van monumenten, de gehanteerde metaforen en retoriek en de onderliggende opvattingen, motieven en belangen

van organisatoren, deelnemers en toeschouwers. Het boek toont aan dat er belangrijke wijzigingen zijn opgetreden in de cultuur van het herdenken. In het boek wordt ook aandacht geschonken aan de organisatie van de bevrijdingsmars op Bevrijdingsdag in het begin van de jaren vijftig en de wijze waarop dat uit de hand liep. In het boek staat daarover het volgende:

“De Soester bevrijdingsmars”

De wandeltocht aldaar, waaraan zowel jong als oud kon deelnemen was op 5 mei 1950, het eerste jaar dat hij gelopen werd, onmiddellijk een succes. De wandelaars hielden de pas erin op begeleidende marsmuziek van een plaatselijke harmonie. Veel verenigingen hadden zich opgegeven en defileerden aan het slot van de kilometerslange mars langs de burgemeester, die zich in vol ornaat en in gezelschap van zijn gezin voor het stadhuis had opgesteld. Vaandels en clubvlaggen werden als groet gestreken. De Soester Sportfederatie nam voortaan de organisatie van het festijn op zich. Net als bij de Airbornewandeltocht, waarop de mars ongetwijfeld was geënt, werden er prijzen uitgereikt aan de groepen volwassenen en jongeren die het 'netst' hadden gewandeld. De populariteit van de tocht nam snel toe en al na enkele jaren werd gesproken van de 'traditionele bevrijdingsmars'. Voor het defilé langs het raadhuis posteerde zich inmiddels het ganse gemeentebestuur op het bordes. Er kwamen wandelverenigingen van buiten het dorp en streek. Men begon zelfs op buitenlandse deelname te hopen. Een feestprogramma was er dan meestal niet, maar het leek er waarlijk op dat er in Soest een succesvolle formule voor Bevrijdingsdag

was gevonden. Maar net toen men zich hierover in de handen begon te wrijven, kwam er zand in de machine. Voor het lustrumjaar 1955 werd besloten de bevrijdingsmars met allegorische optochten te combineren. Kinderen beneden de tien jaar zouden van deelname aan de mars uitgesloten worden. Clandestien liepen sommige toch mee, wat tot teleurstelling bij ettelijke jonge gymnasten met minder durf of strengere ouders had geleid. De besturen van enkele gymnastiekverenigingen protesteerden hiertegen en kondigden het volgende jaar aan af te zullen zien van deelname. Om de kool en de geit te sparen, besloot de Soester Sportfederatie dat jonge kinderen weliswaar niet de hele toech, maar wel het stukje langs het raadhuis mochten wandelen. De gymnastiekverenigingen vonden dit een goede oplossing, maar op het laatste moment draaide de federatie haar besluit terug en gaf ze aan dat kinderen onder de acht jaar toch niet aan het defilé mochten deelnemen. Daarop kozen de verenigingsbesturen de kant van teleurgestelde kinderen en ouders. Hierbij speelde een belangrijke rol dat sommige bestuursleden van de federatie van buiten Soest afkomstig waren. In een ingezonden brief aan de Soester Courant lichtten de gymnastiekverenigingen hun beslissing toe. Het epistel besloot met de opmerking: *'Onze verenigingsbelangen laten we niet saboteren door vreemden'*.

In het eerstvolgende nummer van de krant hekelde columnist 'H. Oekman' de opstelling van zowel federatie als verenigingen: *"Wanneer ik het ronduit zeggen mag lijkt het nergens naar"*. De bevrijdingsmars was zijns inziens zonder de deelname van de gymnasten ten dode opgeschreven en men had alles moeten proberen om tot een vergelijk te komen. De 'kwestie' was bovendien *'een luttele reden (...) om de Bevrijdingsmars in de soep te laten lopen'*. In dezelfde editie reageerde een bestuurslid van de federatie, de huisarts W.J. Schutte, op de ingezonden brief van de gymnastiekverenigingen. Hij meldde dat het besluit om jonge kinderen niet 's avonds aan het defilé te laten deelnemen op zijn (dokters)advies was genomen; ze hoorden dan zijns inziens in bed te liggen en anders zouden ze van wege de kou nog ziek worden. Schutte verweet de gymnastiekverenigingen *'gebrek aan verantwoordelijkheid'*. Het leek een storm in een glas water, die met wat kunst- en vliegwerk tot bedaren zou kunnen worden gebracht. Burgemeester mr. S.P. baron Bentinck riep de betreffende besturen enkele dagen voordat de wandeltocht van start zou gaan bij zich en poogde te bemiddelen. De uitkomst was dat er voor jongeren vanaf negen jaar overdag een afzonderlijk defilé zou plaatsvinden en dat kinderen vanaf tien jaar in de avond mochten meelopen. Eind goed, al goed? Niet echt. Ondanks de burgervaderlijke verzoeningspoging was het slot van het liedje dat de 'traditionele' Soester bevrijdingsmars in 1956 voor het laatst werd gelopen. De verhoudingen waren zodanig verzuurd dat er geen vergelijk meer mogelijk bleek. De competentie- en machtsstrijd oversteeg allang de simpele vraag hoe invulling te geven aan het bevrijdingsfeest; hij had zich allengs uitgebreid tot het domein van zeggenschapsclaims over het plaatselijke verenigingsleven. Kleingeestig gekissebis leek zich hier evenals elders te paren aan bittere teleurstelling `.

Tot zover de passage gewijd aan Soest in het boek *'Rondom de stilte'*, dat zeer boeiend is om te lezen. Overigens was het in Soest niet de enige controverser in de herdenkingscultuur van die jaren. Er was ook veel te doen over de totstandkoming en de aard van het oorlogsmonument.

Bespiegelingen over de familie Hilhorst aan de hand van de familiewapens

Deel V (slot)

Reinier Hilhorst

In het vorige deel stond Meijns Hilhorst en zijn nageslacht centraal.

Zo veel is duidelijk geworden dat Meijns niet erg behulpzaam is geweest om hem beter te leren kennen. Dat hij her en der sporen heeft nagelaten is evident. Echter, die bleken te onsamenhangend om een consistent levensverhaal te presenteren.

Toch duiken er af en toe weer kleine puzzelstukjes op die bij kunnen dragen tot een completer beeld van Meyns Hilhorst. Dankzij Denis Verhoef, die mij zeer recent attendeerde op een ‘Hilhorst’ in de *Vechtkeuren*¹ van de stad Utrecht, heb ik op de valreep nog een bescheiden primeur: In een getuigenverhoor uit 1490 wordt gewag gemaakt van *gerijft van hilhorst ende meyns van hilhorst, gebrueders* vanwege een handgemeen met ene Dirck van Putten. Op het eerste gezicht lijkt het een onbeduidende aantekening uit een willekeurig rapport maar het bevat een verrassend nieuw detail, namelijk dat Meijns een broer had die Gerrit heette!

Sprokkelingen

Rest mij nog een laatste pion op het bord te zetten in de persoon van *Jan Rutgersz*.

Jan Rutgersz (ca1530-na 1592) is onbedoeld in een eerder nummer² aan de aandacht ontsnapt. Ik zou hem beslist tekort doen door niet alsnog zijn blazoen op te nemen in de wapengalerij van de familie.

Jan was een achterkleinzoon van Rutger Gerrit Rutgersz van Hilhorst (ca 1445-na 1504)³. Hij was gehuwd met *Mariken Henricksdr*. Naast schepen was hij ook *giltbroeder* en *regierder* van het Sint-Aegten Schuttersgilde te Soest. Op 3 juni 1560 werd voor en door dit gilde een hernieuwd reglement opgesteld⁴ omdat de oude statuten in deplorabele staat verkeerden en zelfs deels verloren waren gegaan: *overmits onsen olden brief ende fundatie van den gilde is verdonckert, getravelleert ende uythandich gemaakt door oorloge*

1 HUA, Vechtkeuren jaar 1490 (derde seizoen), Stadsarchief Toegang 701-1, Inventarisnr. 234-14, fo 1en 39

2 Van Zoys tot Soest [VZTS] 32-2, deel III, p.21-26

3 Ibid. 32-2, p.25-26

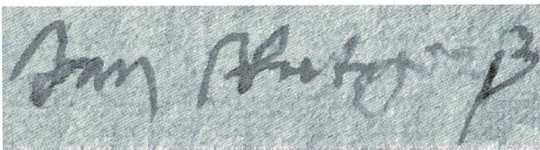
4 A. Matthaeus, *De Jura Gladii Tractatus*, Leiden 1689

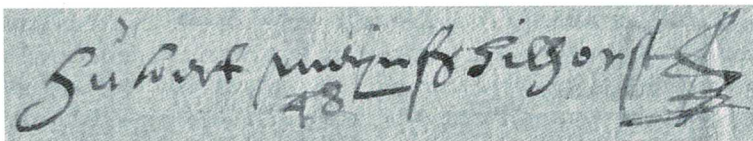
ende dueren tijden. Bij deze gebeurtenis werden *Jacob Henricksen als Ouderman van outs, Gijsbert Rutgerssen ende Herman Rutgerssen als oude Raatsheren, Isaac Aertssen [Hilhorst, oom van Jan Rutgersz, RH] als nieuwe Ouderman, Gerbert Aertssen ende Gijsbert Hendricksen nieuwe Raatsheren* als verantwoordelijke personen aangewezen. De nieuwe voorschriften en bepalingen werden met instemming van de gildebroeders, *gemeender hant ende tho samen lieffelyken geordineert*, in een oorkonde vastgelegd die door de bovengenoemde commissie moest worden bekrachtigd.

Nota bene drie van de zes commissieleden bleken niet over een zegel te beschikken: *Ende want ick Herman Rutgerssn ende Isaack Aertssen ende Gysbert Heyndricksen voorsz selfs geen segel en gebruycken*. Er werd besloten dat vrienden en verwanten die wel over een zegel beschikten namens hen zouden zegelen. Voor Isaac Aertsz werd *Gerrit Hilhorst* bereid gevonden. Tevens hebben *tot eene vestigher memorie van desen zeven gildebroeders, waaronder Jan Rutgersz, desen brief besegelt elcks mit onsen segel (...)* alle in groenen wassche beneden uythangende.

Ruim dertig jaar later, in 1592, was Jan al op leeftijd maar speelde nog steeds een actieve rol bij het schuttersgilde. Toen de schout en het gerecht van Soest een verzoekschrift plus bijgevoegd proces-verbaal⁵ tot de Staten van Utrecht richtten vanwege een hoogoplopend grensgeschil met Amerfoort, werden zij met raad en daad bijgestaan door de regeerders van de schutterij *Hubert Meynssen Hilhorst* [tegelijk lid van het gerecht] en Jan Rutgersz. De schutterij was eerder al in actie gekomen om de door Amersfoort illegaal geplaatste grenspalen te verwijderen en deze als bewijsstukken te overhandigen aan de gerechtsbank van Soest. In hun schrijven aan de Staten liet men eensgezind en zelfverzekerd weten bereid te zijn om de zaak desnoods aan een rechtsgeding te onderwerpen. Opmerkelijk genoeg werden beide oorkonden niet van zegels voorzien. De zegelstempels bleven deze keer weliswaar opgeborgen, maar alle twaalf betrokken bestuurders, op één na, ondertekenden de stukken, onder wie Jan Rutgersz, Hubert Meynsz en Gerrit Hilhorst. Jan Rutgersz had door ouderdom duidelijk niet meer zo'n vaste hand.

Handtekening Jan Rutgersz

Handtekening Hubert Meynsz Hilhorst

⁵ Gemeentearchief Soest, Oud Archief OS Inv.nr. 82

Opvallend aan de handtekening van Hubert Meynsz Hilhorst is de toevoeging '48' onder zijn naam. Het was niet ongebruikelijk om een signatuur van een datum te voorzien. Maar daar is in dit geval geen sprake van. Wat kan dan het motief achter deze merkwaardige éénmalige actie zijn geweest? Bij al zijn overige handtekeningen komt een getal of datering überhaupt niet voor. Voor wat het waard is: Misschien een verwijzing naar zijn leeftijd? Hubert is in 1544 geboren en hij was ten tijde van de ondertekening, in 1592 dus, achtenveertig jaren oud.

Terug naar 1563. Toen Jan Rutgersz als schepen van Soest zijn stempel in de gesmolten was drukte kwam een zegel met een sobere beeltenis te voorschijn. Hoewel de afdruk van dit enige exemplaar verre van volmaakt is zijn overduidelijk twee lelies te onderscheiden. Maar wie het origineel met een scherpe blik en onder optimale lichtcondities bestudeert ziet wellicht de vage contouren van een derde lelie(?)⁶. De zegelsnijder had bij het graveren kennelijk niet zijn beste dag: Een stempel van hoge kwaliteit is het niet geworden. Het ontwerp van het wapen is enigszins grof, de finesse ontbreekt.

zegel Jan Rutgersz, 1563

(Archief Eemland, Archief Sint-Pieters
en Bloklandsgasthuis, BNR 99,
Inv.nr. 1129)

Bij sommige Hilhorsten is de familienaam op den duur geheel in onbruik geraakt. Hubert Meynsz en Gerrit blijven de traditie trouw maar Jan Rutgersz laat de naam Hilhorst achterwege. Een gewoonte die je overigens bij andere families zoals De Beer en Poyt ook aantreft. Een aantal Hilhorsten ging een 'nieuwe' naam voeren zoals bijvoorbeeld *Henric Weynck Aerntsz* die vermoedelijk omstreeks 1410 geboren is, als zoon van Aernt van Hilhorst. Uit een andere tak en van een latere generatie is *Henric Both Aernt Hilhorstzoon*, geboren ca 1480. *Geerloff Gerrits Stael Hilhorst*, geboren rond 1595, voegde zo nu en dan de achternaam van zijn moeder *Stael* toe maar meestal ondertekende hij met alleen de achternaam Hilhorst. Maar., welke tak nam mogelijk de naam *Van Soest* aan?

⁶ Vergelijk het wapen van zijn grootvader Aernt Rutgersz 'de Jonge' VZTS 32-2, p.26

Op de *Wapenkaart der Oude Edele en Aansienlyke Geslachten des Stichts van Utrecht* (ca 1769), met in totaal 620 wapens, staat een wapen ‘**Van Soest**’ dat sterk doet denken aan een ons bekende beeltenis: Op een veld van zilver, twee rode lelies boven en een zwarte(?) ruit onder. De positionering van de stukken is gelijk aan die in de wapens van Loich Rutgersz en Rutger Gerrit Rutgersz van Hilhorst⁷! Het zilveren veld en de twee rode lelies komen overeen met de combinatie metaal en kleur in het wapen van Aernt Hilhorst uit 1468, zoals beschreven door heraldicus Steenkamp. Aangenomen dat de kleur van de ruit werkelijk zwart is, dan refereert die weer aan de kleur van het oorspronkelijke vrijkwartier.

Het is verleidelijk maar niet aannemelijk om deze ‘stichtse’ familie Van Soest te associëren met het geslacht Zoes of Zosius. Het oorspronkelijke wapen van de familie Zoes/Zosius heeft in zilver een gekanteeld blauw schildhoofd beladen met drie zilveren lelies. Er is geen raakvlak met het wapen van Van Soest, of zoals we dat kennen van Loich Rutgersz of Rutger Gerrit Rutgersz van Hilhorst. Het is denkbaar dat een nazaat uit een van deze Hilhorst-takken zich elders in het Sticht heeft gevestigd onder de naam Van Soest. Het antwoord moeten we nu schuldig blijven.

Opkomst van Burgerwapens

De eerste verspreiding van heraldische afbeeldingen onder burgers begint zich rond 1230 af te tekenen⁸. Vanaf 1250 is er sprake van een toenemend gebruik van zogeheten burgerwapens.

De meeste wapens trof men aan onder stadbestuurders, ofschoon ook een selecte groep kooplieden, ambachtslieden en hereboeren een wapen liet vervaardigen. In beginsel werd van iedere schout of schepen verwacht dat hij een stempel had met een wapen dat hem van ouds was aangekomen, of een wapen met een nieuw teken dat hij had aangenomen⁹. Het moest een individueel merkteken zijn omdat het immers niet met dat van anderen verward mocht worden. Na overlijden of definitieve beëindiging van het ambt werd de stempel, om misbruik te voorkomen, ongeldig gemaakt door het te vernietigen òf, wanneer het ging om edelmetaal, door het om te smelten.

Het wapenschild had aanvankelijk niet alleen een symbolische waarde. Tot aan het vierde kwart van de 14^e eeuw werden wapenschilden nog daadwerkelijk als militair attribuut op het strijdtoneel gebruikt.

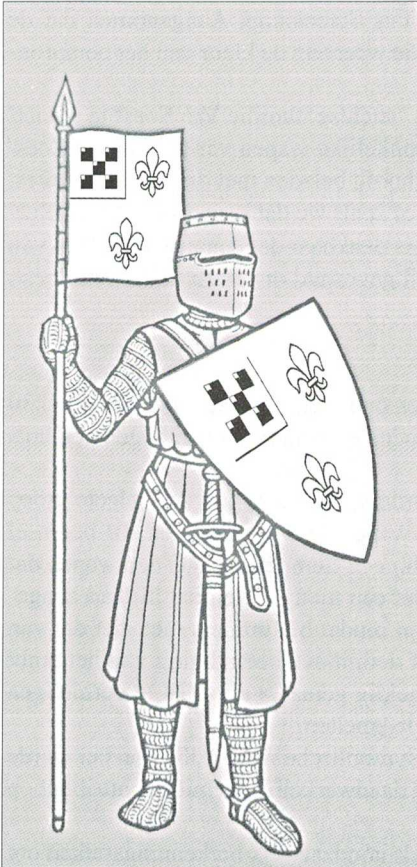
Het blazoen of wapenembleem was ooit bedoeld als noodzakelijk herkenningsteken om op het slagveld, in de wirwar van wapenrustingen, medestanders van tegenstanders te kunnen onderscheiden. Als burger of leenman had men de plicht om ten tijde van onlusten of oorlog de stad of leenheer te helpen verdedigen. Een dergelijke vorm van militaire dienstbaarheid was tot midden 16e eeuw een vrij normaal gegeven. In tijden van oorlog werd men opgeroepen om, al dan niet geharnast te paard, ten strijde te trekken. Een ano-

7 VZTS 32-2, p.24-25

8 M. Pastoureau, *Traité d'héraldique*, Paris 1979

9 AE, APoth 755

nieme Utrechtse kroniekschrijver¹⁰ tekende het volgende op: *Driehonderd ruters en driehonderd voetvolk* rukten op uit Wijk [bij Duurstede] richting de Eem ter hoogte van de Birk. Daar namen zij 1500 honderd dieren in beslag en staken alle huizen op Hoogland vanaf Jan vander Burch tot aan Hoevelaken in brand. Burgemeester Jan van Westrenen ging geharnast zijn manschappen voor met het stadsbanier van Amersfoort in de hand.

Het dragen van een harnas was niet zonder gevaar. Hoewel het als bescherming diende bij gevechten kon de drager bij een val, door het gewicht en de weerbarstigheid van het materiaal, fracturen aan rug- of nekwerfels oplopen die verlamming of de dood tot gevolg konden hebben¹¹. Door de opkomst van innovatieve doeltreffendere wapens zoals *bouten ende busen*¹², oftewel zware kruisboogpijlen en de eerste generatie vuurwapens, verloor het schild zijn functionaliteit en bleef daarna als symbool over.

Om in aanmerking te kunnen komen voor het ambt van schepen hield men eeuwenlang vast aan de volgende benoemingscriteria: men moest gedurende enkele jaren inwonend burger, *buur* of *landgenoot* zijn, gehuwd man of weduwnaar, van wettige geboorte, welgesteld en van onbesproken gedrag. Soms was zelfs een extra clause opgenomen: Ten minste een rijpaard bezitten en kunnen onderhouden! Om toe te kunnen treden tot de schepenbank werd in het algemeen een minimum leeftijd aangehouden van midden twintig¹³. De duur van het ambt was in de meeste gevallen een termijn van plusminus een jaar, waarna men opnieuw voorgedragen kon worden voor een herverkiezing.

10 N.B. Tenhaef, *Bisschop David van Bourgondië en zijn stad*, Utrechts-Hollandse Jaarboeken 1481-1483, Utrecht 1920: p.22

11 VRT Canvas, *De glorie van de Middeleeuwen (Wege aus der Finsternis, documentairereeks ZDF)*

12 Jan H.M. Hilhorst en Jos G.M. Hilhorst, *Soest, Hees en De Birk*, Hilversum 2001: p.175
Zie ook: Amersfoort Magazine (Open Monumentendag, september 2004), p.35-37.

13 Algemene Geschiedenis der Nederlanden [AGN] vol. 2, pag.227, 237 en vol. 4, pag.80

Het schoutambt werd dikwijls gekocht of gepacht voor een periode van meerdere jaren. De leeftijdsdrempel lag vermoedelijk beduidend hoger dan die voor een schepen. In een middeleeuws document van de stad Zierikzee wordt gesproken van minimaal veertig jaar¹⁴. De schout hield toezicht op de rechtsgang. Hij trad op als openbaar aanklager en fungeerde tevens als voorzitter van de schepensbank. Hij zorgde voor de uitvoering van het vonnis.

Het zegelen nam in de late Middeleeuwen een hoge vlucht, maar vanaf de tweede helft van de 16^e eeuw lijkt het plaatsen van een persoonlijke handtekening als rechtmatig bewijs snel aan populariteit te winnen. Ook in een dorpsgemeenschap als Soest bleef men niet achter. Onder de leden van het plaatselijk bestuur van Soest nam het zegelen gestaag af. Signeren was vooral een zaak van de elite. Slechts een zeer gering percentage van de bevolking kon lezen, en in nog mindere mate schrijven. Onderwijs was in principe voorbehouden aan de bovenlaag. De meeste bestuurders kwamen van oudsher uit de rijkere kringen. Zij hadden meestal enig onderwijs genoten. Wellicht konden enkele bevoorrechte leerlingen uit Soest nog door naar de Latijnse school in Amersfoort; een school met een uitnemende reputatie.

Jan Steen, *De Dorpschool* (ca 1665).
Olieverf op canvas.
National Gallery of Ireland, Dublin

Overgang naar een nieuwe tijd en een nieuwe orde

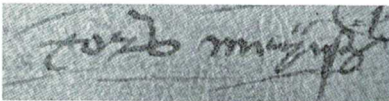
Net als in de rest van de Noordelijke Nederlanden ging de reformatie niet ongemerkt aan het Eemland voorbij. Zo ontstond er na de alteratie in 1578-79 ook in Soest de nodige onrust. Landelijk moest een groot deel van de katholiek gebleven elite het veld ruimen. Nieuwe protestantse kandidaten, die doorgaans niet uit de bovenlaag voortkwamen en weinig bestuurlijke ervaring meebrachten, zagen hun kans schoon om het roer over te nemen. Dit leidde tot een kortstondige hausse aan nieuwe familiewapens. Het 'nieuwe geld' onder de aangetreden protestantse regenten liet zich een wapen aanmeten, vooral om de status te accentueren. Maar meer dan een decoratieve vorm was het feitelijk niet. Die katholieken die hun geloof hadden afgezworen mochten blijven zitten en behielden natuurlijk het wapen dat hen van ouds was aangekomen.

Soest bleef overwegend katholiek. Maar daar was de neergang van het voeren van een familiewapen al voorzichtig ingezet. Een laatste teken van een heraldisch artefact is een grafsteen in de Oude Kerk van Soest (rechts voorin, tegen het koor aan) met een glad gesleten restant van een wapenschild en nog een vage aanduiding van de naam Hilhorst anno 166[?]. Mogelijk het graf van Geerlof Gerritsz Hilhorst die ca 1662 is overleden.

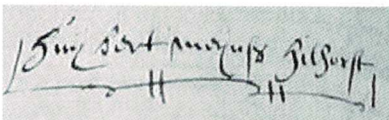
Het nieuwe modebeeld dicteerde door de toenemende alfabetisering dat, voor wie schrijven kon, het zegel als rechtmatig bewijs mocht worden vervangen door de handtekening. Diegene die het schrift niet machtig was kon een eenvoudig merkteken plaatsen. Inmiddels weten we dat Hubert Meynsz, Cors Meynsz en tal van andere Hilhorsten steeds vaker de voorkeur gaven aan de handtekening boven een wapenzegel.

Hun handschriften vertonen geen tekenen van een ongeoefende motoriek, dat is duidelijk te zien aan de souplesse waarmee de pennestreek door een ieder is gezet.

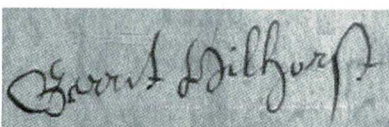
Handtekeningen uit de tweede helft van de 16^e eeuw:

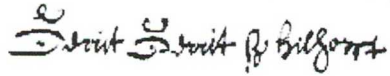
Handtekening Cors Meynsz

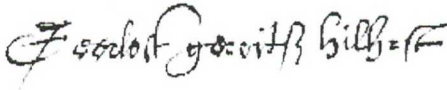

Handtekening Hubert Meynsz

Handtekening Gerrit Hilhorst

Handtekeningen uit de 17^e eeuw:

Deze verhandeling mag dan wel uitmonden in een slotakkoord met handtekeningen die opeenvolgende generaties Hilhorst in de 16e en 17e eeuw hebben nagelaten, de wapenzegels vormden ontegenzeggelijk het Leitmotiv voor dit artikel.

Wetend hoe kwetsbaar de zegels zijn, is het verbazingwekkend hoeveel exemplaren uit de Middeleeuwen de tand des tijds goed hebben doorstaan. Maar helaas verkeren ook talloze zegels in slechte staat ten gevolge van schadelijke invloeden zoals brand, watersnood, oorlog, slechte bewaarcondities, onzorgvuldige behandeling of verplaatsingen van de ene locatie naar de ander. Soms is niet meer dan een fragment van het merkteken over, waardoor ze nauwelijks nog te determineren zijn. Dat is vooral spijtig in die gevallen wanneer sprake is van het enige - nog resterend - zegel van een persoon.

Nawoord

Genealogie staat of valt met controleerbare feiten maar werd en wordt nogal eens misbruikt om aan stambomen de schijn van hoge status te geven. Gegevens die klakkeloos van internet zijn geplukt leveren vaak bedenkelijke weeffouten in stambomen of stamreeksen op. Ik tref op diverse genealogische sites vaak dubieuze informatie of zelfs aperte onzin aan met betrekking tot mij bekende Eemlandse geslachten. Dat komt omdat de betreffende makers uit gemakzucht of onwetenschap het nalaten om bronnen te verifiëren. Bedrog is van alle tijden en om het aanzien van het geslacht te verhogen lieten en laten sommigen zich verleiden tot het verfraaien van hun afstamming. Ook families uit het Eemland zoals de Schades en de Van Weedes hebben in het verre verleden pogingen ondernomen om hun status op te poetsen door hun afstamming mooier af te schilderen. Ik zeg dit met enige plaatsvervangende schaamte want in mijn eigen kwartierstaat komen in de late middeleeuwen beide families voor. De familie Van Weede heeft tevergeefs geprobeerd om hun afkomst te kunnen verbinden aan het voorname(re) geslacht der heren Van Amersfoort. En de familie Schade (van Westrum) hoopte aan te tonen dat zij in rechte lijn afstamde van Willem Schade, Ministeriaal van Utrechtse bisschop Otto van Lippe (1216-1227). Vooral eeuwenoude vervalsingen zijn niet altijd even makkelijk te doorzien dus om het in wapentermen te houden: 'Behoedzaamheid is het devies'.

Over koetjes en kalfjes

Ton Hartman

Inleiding

Onderlaatst zag ik op televisie het veelbekeken programma “Andere Tijden”. In deze uitzending werd stilgestaan bij de metamorfose van de Nederlandse koe. De koeien en stieren waren tot diep in de jaren 70 van de vorige eeuw in de richting van het dubbeldoel gefokt. Dat betekende naast een vererving voor een redelijke melkgift ook aandacht voor voldoende bespiering. Dit resulteerde in een kleinere en van bovenaf gezien een plattere koe met een schofthoogte van ongeveer 125 centimeter. Aangezien ook de Soester koeien mede geëvolueerd zijn is een kleine beschouwing in dit blad op zijn plaats.

Oude notariële akten

Ook in Soest was vroeger de veestapel een bonte scharkering van allerlei kleuren, zwart en roodbont, met daarbij een aftekening die doet vermoeden dat er geen eenheid aan ras was. Daarbij was Soest geen afgesloten weiland, in de 16de eeuw was er in Europa al een levendige handel in rundvee. Zo werden Deense ossen van ca. 6 jaar oud en bestemd voor de slacht al via het land of per schip ingevoerd richting Hollandse steden of naar Antwerpen. De handelsroute over land liep soms via Eembrugge want daar werd tolgeld betaald. Het zal zeker wel een keer voorgekomen zijn dat een os nog geen os was en voor wat vers bloed in de veestapel gezorgd heeft.

Ook in tijden van veepest is het frappant hoe snel de veestapel weer aangevuld werd, daar zal ook wel invoer uit het buitenland bijgezet hebben.

Maar ook de Soester boeren zullen aan export gedaan hebben, toen de vermoedelijke broers Hendrixz. per schip in 1630 naar Amerika vertrokken waren daar ook koeien aan boord. Deze waren ingekocht op de hoge gronden rond Amersfoort.

19de en 20ste eeuw

Het fenomeen stierenkeuringen komen we aan het einde van de 19de eeuw veelvuldig in de regionale kranten tegen. Ook Soester boeren deden daaraan mee, de eerste prijswinnaar is een veehouder met een welluidende naam. Jonkheer Rutgers van Rozenburg deed met zijn zwarte bonte kolstier mee in de rubriek stieren met kalvertanden [melkgebit TH] en behaalde daarin de 1ste prijs van 40 gulden. Zou hij de stier Louis van de Paltzhoeve genoemd hebben? De andere stieren waren enkele zwartbonte blesstieren, een witbonte blesstier en een vaalbonte blesstier. Het complete verslag kunt u lezen in de Nieuwe Amerfoortsche Courant van 5 april 1884. In latere jaren kwamen de Soester veehouders niet in de vermelding van de prijzen voor, wel weer een bont gezelschap van kleuren

zoals rode, roodbonte, blauwbonte en ook blaarkop. Niet van het ‘inlandsche’ ras was een Schotse stier die de Hoogweledelgeboren heer Baron van Boetelaer van Oosterhout ter opulstering inzond, er stond niet vermeld of deze stier met een doedelzak uitgerust was.

Vanaf 1907 worden de bepalingen aangescherpt, alleen zwartbont vee is nog welkom op keuringen in de provincie Utrecht. Maar de journalist uit die tijd merkt scherp op dat de bekroonde pinkstier van het ‘Groninger type’ was. Als deze stier met de kleuraftekening ‘zwartblaard of witkop’ getekend was werd hij niet toegelaten tot de keuring. Deze vroege waarschuwing naar een verkeerd fokdoel kunt u nalezen in De Eemlander van 4 april 1908. Als afsluiter van dit column gelijkend artikel haalt de schrijver deze Latijnse spreuk aan; *mundus vult decipi...*, volgens Wikipedia vertaald als; *de wereld wil bedrogen worden, laat haar dus bedrogen worden.*

Wel werden op deze keuring door Soester boeren prijzen behaald, P. v. d. Bremer (wrsch. Peter van Mart 1861-1944), P. Hartman (1852-1910) en D. Lam (1856-1930) worden in de Amersfoortse Courant van dezelfde datum genoemd. Bij een eerdere stierenkeuring was de stier van Hartman, Kees genaamd. Zou de familie deze naam bedacht hebben om de priesterzoon Cees te eren, immers van deze pastoor werden geen nakomelingen verwacht terwijl van stier Kees een uitgebreid nageslacht gewenst was.

In sommige jaren werden keuringen afgelast in verband met veeziekten, in 1911 heerste mond en klauwzeer. Ook werd op een stierenkeuring weleens duidelijk dat het werken met stieren een gevaarlijke bezigheid blijft, in het Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander van 5 mei 1928 staat een ernstig ongeluk in Baexem (Limburg) beschreven.

Oprichting fokvereniging “Soest”

Op 15 april 1940 werd in Soest de Rundveefok- en Controlevereniging “Soest” opgericht, helaas was het geen nieuwswaardige gebeurtenis want er is nog geen vermelding in de kranten van die tijd gevonden. Deze oprichting was rijkelijk laat in vergelijking met plaatsen in de omgeving, 30 jaar eerder was er in Hamersveld hetzelfde geschied. Ook in Achterveld en Hoogland werd al jaren ‘aan de weg getimmerd’. Wel was er in Soest allang een geitenfokvereniging, deze werd in de Amersfoortsche Courant van 19 juli 1910 al genoemd. Het ledental was toegenomen van 47 naar 105, iets waar deze vaak minder welgestelde keuterboeren best trots op mochten wezen. Het eeuwfeest heeft de vereniging net niet gehaald maar een artikel in dit blad in de rubriek verenigingen heeft de geitenfokvereniging wel verdiend.

Evacuatie

Hoewel het doel van de rundveefokvereniging gericht was op duurzame veeverbetering zal op dat moment de naderende evacuatie van het vee doorslaggevend geweest zijn. Misschien leefde de gedachte dat bij een goede registratie het eigen vee wel weer behouden thuis zou komen. Dat deze hoop ijdel was kunnen we lezen in een pas verschenen boek over de evacuatie van Leusden en Achterveld. Het vee zou geoormerkt worden zodra tot evacuatie was besloten, de verwachting was dat dit zou gebeuren enkele dagen na het begin van de oorlog. Toen de oorlog op 10 mei 1940 toch echt uitbrak werd echter onmiddellijk besloten dat de koeien en paarden in het gehele Grebbelinie gebied

afgevoerd moesten worden. Zodoende was er geen tijd meer om de oren te blikken, het ging om ongeveer 45.000 stuks. De koeien uit Soest werden lopend via de Wakkerendijk in Eemnes naar Huizen geleid, daar werden ze ingescheept in Kempenaars aken en over het IJsselmeer getransporteerd. Het grootste gedeelte van de koeien werd in Noord-Holland onder de boeren verdeeld. Maar ook de slachthuizen draaiden op volle toeren, dit was een bewuste keuze van de overheid! Dit laatste was ook de reden dat de boeren aanmerkelijk minder koeien terugkregen dan dat er geëvacueerd waren, in de meeste verslagen uit die tijd wordt dat toegeschreven aan vermissing, maar deze koeien waren afgeslacht en ingeblikt.

Helaas is nog niet bekend waar de notulenboeken of de eerste jaarverslagen van deze bovengenoemde vereniging bewaard worden. Uit latere jaarverslagen uit de jaren 50 van de vorige eeuw blijkt het fokken van een dubbeldoelkoe in Soest nog steeds centraal te staan. Inmiddels heeft dan ook de kunstmatige inseminatie zijn intrede gedaan. Ook hier werd een vereniging voor opgericht maar dan wel direct met een regionaal werkgebied: Eemland. De stieren werden ingekocht bij Friese veefokkers en voldeden aan het beoogde fokdoel. Door inseminatie werden dekinfecties bij de koeien voorkomen en dat bevorderde de populariteit van de KI. Daarmee werd dus ook de veestapel uniformer qua type.

Op een gegeven moment werd zelfs besloten dat de zwartbonte haarkleur niet te bont mocht worden, als een kalf een los vlekje zwart haar op zijn poten had mocht het niet in het stamboek ingeschreven worden. Als de uitdrukking 'een vlekje wegwerken' nog niet bestond zal hij toen wel bedacht zijn. Voordat de kalverschetser kwam werd het kalfje erg dik in het stro gezet opdat het vlekje maar niet zou worden opgemerkt.

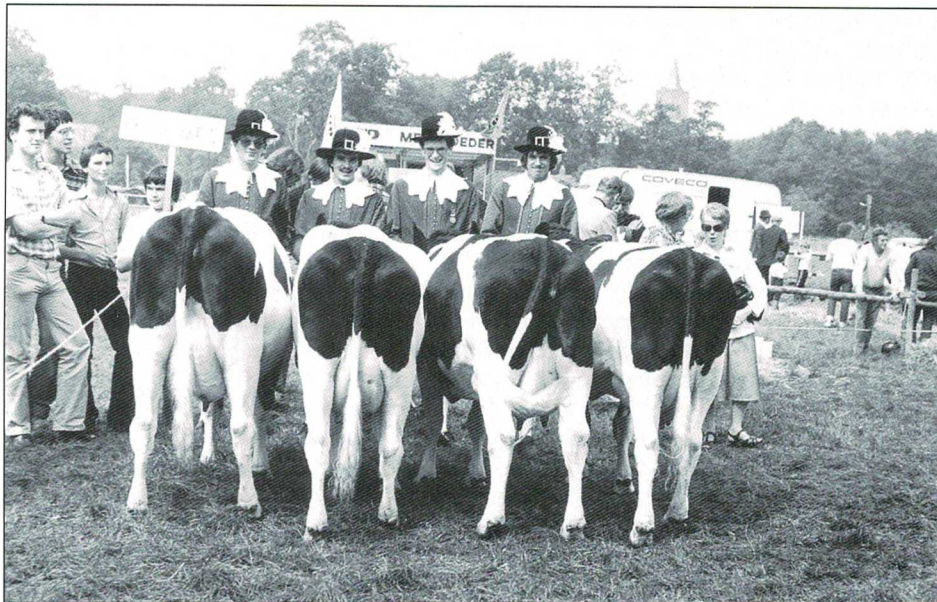
Op de omslagpagina van de jaarverslagen van de controlevereniging prijkte vaak de foto van de koe met de hoogste productie gerealiseerd in dat jaar. De namen van deze koeien met hun eigenaren vermeldde we even, bij de koeien en bij enkele veehouders is het wel een postuum eerbetoon. Riek van H. v.d. Bor, Bep van G.A. Kok, Bart 11 van A.J. van Voorthuizen, Beatric van W.C.F. van Hofslot en Ria 5 van A.A. Roest. Samengevat drie koeien uit de Birk, een van het Oude Grachtje en een van de Paltz.

De plaatselijke veeverbeteringsverenigingen gingen aan het einde van de jaren 60 in regionaal verband verder onder de naam Eemland.

Fokveedagen

In 1957 werd voor het eerst een fokveedag in Soest georganiseerd, op een veld aan de Ferdinand Huijcklaan. Op deze dag laten verschillende veehouders zien of hun koeien en/of jongvee aan het gewenste fokdoel voldoen. Op deze keuring wordt door een jury ook een algemeen dagkampioen aangewezen. Deze eerste keer streek P.R. van Logtestijn met deze eer. De volgende fokveedag die we in de Soester Courant tegenkomen is in 1967 in Baarn. Verschillende veehouders uit Soest deden met hun koeien aan de keuring mee.

Mede dankzij de viering van het 550 jarig bestaan van het Groot Gaesbeeker Gilde werd de regionale fokveedag in 1979 weer eens een keer in Soest gehouden. Veehouders uit het gehele Eemland waren naar Soest gekomen om met hun beste koeien de vooruitgang in de veeverbetering te showen. Volgens het verslag van 22 augustus 1979 in de Soester

Fokveedag 1979, bedrijfsgroep van P.R. van Logtestijn, v.l.n.r. Henk van Logtestijn, Jan van Steen, Richard van Logtestijn, Johan van Logtestijn, Gerard van Logtestijn Pzoon, Guus van Logtestijn, Gerard van Logtestijn Rzoon, Wim van Logtestijn. Foto W.J. Peters Baarn.

Courant presenteerde de familie W.C.F. van Hofslot het beste met een gedeelte van hun veestapel. Op de foto, wat niet het officiële staatsieportret is, kunnen we zien dat de familie Van Hofslot geheel in stijl met de pinken in oud-Hollands gekleed gaat. Maar gezien bijgaande foto was ook de presentatie van de familie P.R. van Logtestijn wel bijzonder, normaal hadden de diergeleiders bij zo een dag een wit overhemd en een blauwe broek aan (tegenwoordig is ook de broek wit). Op de foto is goed te zien dat de koetjes nog van het Fries-Hollandse type zijn, de koeienjongens steken met kop en schouders boven de koeien uit. De zonen en neef Van Logtestijn waren lid van het korps van het Gilde en dragen het toenmalige uniform. De linker koe was “Grietje 57”, zij was de kampioen jongere koeien van de dag.

Veranderingen

Deze fokveedag was ook duidelijk het keerpunt in fokdoel, bij het jongvee was de invloed van de Holstein-Frisians al zichtbaar. In de regio was de proefboerderij “De Schothorst” op Hoogland een van de eerste die met Amerikaans of Canadees fokmateriaal aan de slag ging. De Utrechtse veehouders waren in Nederland nog vrij behoudend maar haalde deze achterstand later wel weer in. Niet alleen het fokdoel veranderde, de koeien werden weer groter en melktypischer, ook de kleuraftekening kreeg veel meer variatie. Een van

de stieren die het weleens erg bont maakte was PS Bert, zijn dochters hadden soms een Dalmatiërchtig uiterlijk. Bert was de meestal gebruikte naam maar volledig heette deze stier Paltzer Sexation Bert, nu zal dat Paltz in de naam wel naar De Paltz in Duitsland herleid moeten worden.

Tenslotte

De titel van dit artikel luidde koetjes en kalfjes, tegenwoordig zijn ze groter, langer en ook wat dieper. Een schofthoogte van 140 is vrij normaal. Er kan nu dus gerust over koeien en kalveren geschreven worden. Ook de kleurvariatie is weer wat groter dan in de jaren 60 van de vorige eeuw. Veehouders met meerdere rassen of kruisingen daarvan werden toen niet helemaal serieus genomen. Tegenwoordig kiezen zelfs verschillende veefokkers zelfs voor wat nieuw bloed, enerzijds om van het heterosis effect te profiteren. Anderzijds om sommige eigenschappen wat sneller te verbeteren, zo wordt Brown Swiss gebruikt om het beenwerk te verbeteren. Ook worden rassen als Zweeds Roodbont, Montbeliarde en Fleckvie gebruikt om meer kracht en duurzaamheid in de melkveestapel te brengen. Daarnaast zijn er de vleesveerassen zoals Blonde d'Aquitaine en Belgische Witblauwe die ook in Soest in de weilanden rondstruinen. Tenslotte zie je soms ook wat runderen die tot de zeldzame huisdierrassen gerekend worden zoals de Groninger Blaarkop, de Aalstreep of Witrik en de Lakenvelder. Maar het grootste contingent blijven toch de zwartbonte koeien die 's zomers voor een mooi bont landschap zorgen. Verschillende mensen zijn behulpzaam geweest bij het schrijven van dit artikel, dank aan allen.

Geraadpleegde literatuur en bronnen;

G.J.M. Derks en W.H. Heurneman, Soest in de zeventiende en achttiende eeuw, Soest 2010.

Hurdeman, José, Dorpen op drift Leusden in de Grebbelinie 1939-1945, Barneveld 2011.

Diverse jaarverslagen van de rundveefok- en controlevereniging Soest.

Krantenarchief van www.archiefeemland.nl

Krantenarchief van www.soest.nl

Serie over de verenigingen (deel 15)

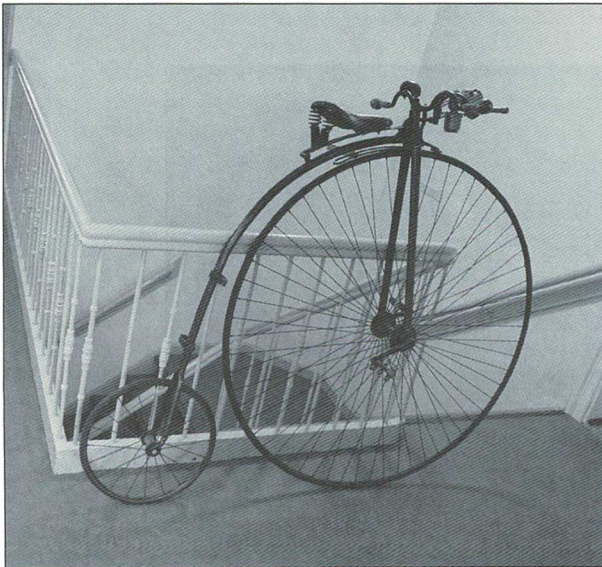
De club van historische fietsen en fietsers.

Wim de Kam

Heel lang stond in het winkeltje van het Museum oud Soest een ouderwetse fiets, een zogenaamde hoge bi. Als de kinderen van groep 5 van de basisscholen in het museum activiteiten uitvoerden die hun voorouders in 1910 deden en in het winkeltje de fiets zagen, wilden ze die vaak even proberen. Omdat de fiets eigenlijk niet in het winkeltje hoorde is bij een revisie van het winkeltje de fiets verplaatst naar de gang beneden in het museum. Maar daar hing de fiets er ook enigszins verloren bij. Sinds kort staat de fiets in de wagenmakerij van het museum en daar lijkt de fiets op de juiste plaats te staan. Immers de eerste fietsen in Nederland werden in de negentiende eeuw door smeden en wagenmakers (na)gebouwd. Het museum heeft de hoge bi gekregen van de fam. Alders aan de Lange Brinkweg. De museale fiets is wel ouderwets maar nog niet zo oud.. De fiets is gemaakt

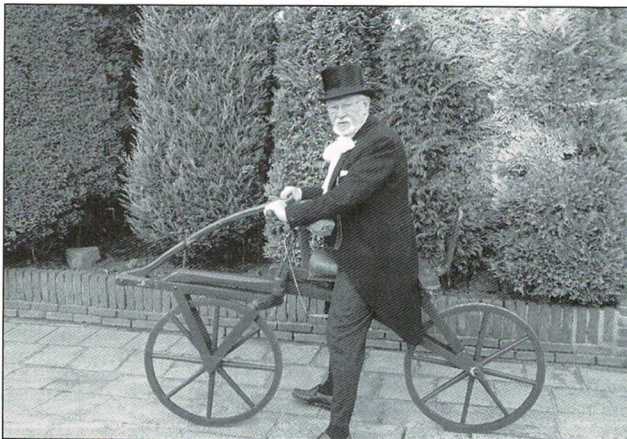
in de jaren tachtig van de twintigste eeuw en we zijn op zoek gegaan naar één van de makers, Wout van 't Klooster, wonende aan de Oude Utrechtseweg. Dhr. van 't Klooster is één van de mensen die samen met zijn vrouw nog actief is in de club van de historische fietsen. Hij vertelde dat de club is ontstaan rond 1986 in de voorbereiding op de historische optocht tijdens het Landjuweel van 1987. Hij had binnen de wielervereniging Tempo het idee geopperd om mee

te doen in de optocht met historische fietsen en in historische kledij. Aanvankelijk was er niet zo veel animo voor, maar toen hij eenmaal enkele van de door hem gemaakte fietsen meenam naar de club ontstond er bij diverse mensen toch enthousiasme. Uiteindelijk werd met zo'n 15 mensen aan de optocht meegedaan. Het werd een groot succes zoals trouwens het hele landjuweel.

En bij dat ene succes is het voor wat de fietsers niet gebleven. Want daarna is nog diverse malen bij tal van evenementen in en buiten Soest de fietsclub opgetreden. Mooi zijn vooral de herinneringen aan een optreden in de Duitse plaats Soest, waarmee ons Soest door een jumelage is verbonden. Nu 25 jaar later bestaat de club nog steeds. Wel haken er van lieverlee wat oudere mensen af omdat het fietsen op de hoge bi te gevaarlijk wordt. Het is te hopen dat er weer nieuwe mensen zich aanmelden want het zou zonde zijn als deze club verloren gaat. Bij de viering van het 1000 jarig bestaan van Soest in 2028 hoort deze club er gewoon bij en het zou prettig zijn als ter gelegenheid van het 175 jarig bestaan van het dorp Soesterberg in 2012 ook een presentatie in dat dorp zou plaatsvinden.

Aan het enthousiasme van Wout van 't Klooster zal het niet liggen. Hij moet nodig opruimen in de schuur bij zijn woning waar men bijna struikelt over de spullen en waar nog verschillende door hem zelf gemaakte historische fietsen zijn gestald waaronder een draisine genoemd naar de eerste fietsenmaker Freiherr Karl Friedrich Drais van Sauerbronn (1817).

De leden van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.

Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie	:	vacature		
Genealogie	:	Wim Routers,	routers@xmsnet.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis	:	Wim de Kam,	wpdekam@ziggo.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie	:	Frans Stokhof de Jong,	stokhofdejong@planet.nl	035-6090833
Contact Museum Oud Soest	:	Cees Vos	ceesjvos@casema.nl	035-6021008

De contributie per jaar : € 20,00 voor leden in Nederland
€ 25,00 voor leden in het buitenland
€ 35,00 voor het bedrijfsleven

Betaling contributie
op rekeningnummer 3599.02.235

Betaling bijzondere evenementen
op rekeningnummer 3159.91.720

Losse nummers : Verkrijgbaar bij de secretaris
Leden € 2,50
Niet leden € 5,00

Redactiecommissie : J.E.J. Hilhorst, W.P. de Kam, W.C.J.M. Peters
Redactie-adres : J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, 3768 AL Soest 035-6018639
joh.hilhorst@casema.nl

Homepage : www.hvsoest.nl

Layout : W. Routers en P. van Elteren
Omslag : W. Routers

Grafische verzorging : Drukkerij ESED B.V. Soest

